

Seminar:

Immateriell kulturarv, Tromsø 14.-15. oktober 2013

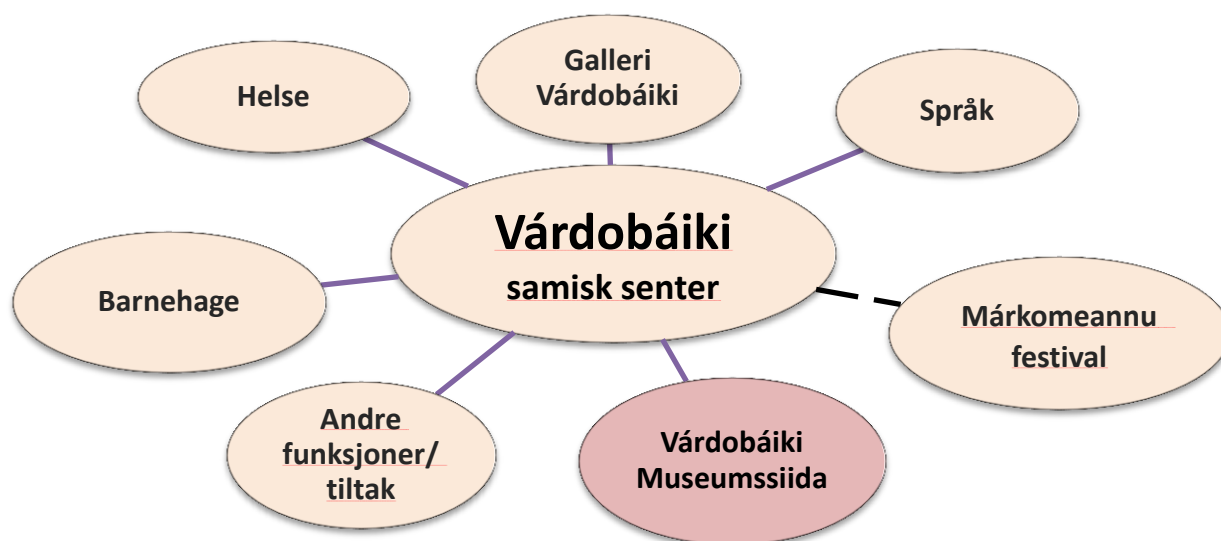
Arr: Norsk kulturråd

Innlegg av Unn Kristin Laberg, Várdobáiki samisk senter, Evenes

BAKGRUNN

Várdobáiki samisk senter er et samisk senter for Sør-Troms og Nordre Nordland med formål å videreføre og forvalte samisk språk, historie, kultur og samfunnsliv i denne sørligste nordsamiske regionen.

www.vardobaiki.no

Várdobáiki Museumssiida er en avdeling under Várdobáiki samisk senter.

Ansatte: 1 fast ansatt som museumsleder, 1 fast ansatt som vaktmester (30%)

Ansvar for museumsvirksomheten i regionen herunder drift av Gállogieddi samiske friluftsmuseum (i Evenes kommune) som holder åpnet hele sommersesongen. Ca. 6 guider ansettes pr. sesong.

Várdobáiki Museumssiida samarbeider regionalt med sameforeninger og med *Vilgesvarre* (samisk gårdsmuseum i Skånland kommune), *Pippira Siida* (Ballangen kommune) og *Gamtofta* (Sørreisa kommune) for å fremme samisk historie og kultur. Vi skal i fremtiden ha et sterkere museumsansvar for Vilgesvarre og det fremtidige Kvandahlmuséet. (Sametingets delutredning for museum i Nordre-Nordland og Troms)

Gruppe: Nordsamisk språk herunder markesamisk dialekt. Markesamisk og sjøsamisk kultur.

► Hvilke temaområde det arbeides med (jf. konvensjonens artikkel nr.2)

- Tradisjonskunnskap, også gjennom *Árbediehtu*-prosjektet, kunnskapsoverføringer, bygningstradisjoner, mattradisjoner osv.
- Muntlige fortellertradisjoner
- Tro, fortellinger og mytologi knyttet til kulturminner og steder
- Ord, uttrykk og tradisjoner knyttet til gjenstander (Primus)
- Språk og historie knyttet til kulturminner og stedsnavn
- Stedskunnskap og slektskunnskap
- Kunst og foto (vandreutstillinger, utstillinger)
- Duodji som tradisjonskunnskap

► **Hva er gjort på vårt område (altså ut over det vi selv har gjort) og hva mangler (står uttrykk i fare for å dø ut, er det uttrykk man mangler oversikt over osv.)**

Et utvalg av det som er gjort:

- Kulturminneregistreringer med tro, fortellinger, mytologi, språk, slektskunnskap og stedsnavn knyttet til disse registreringene. UiT/TMU (Universitetet i Tromsø, Tromsø Museum), Sametinget med flere
- Bøker og hefter: Slektsforskning, frier-skikker, bok om koftebruk, fortellinger, dokumentarfortellinger, stedsnavn, gårdshistorier, *Fotefar mot Nord*-prosjekter, bygdehistorier, ordbøker, språkbøker m.m. Skániid Girjje har bidratt sterkt til mye av dette.
- ETS-radio (lokalradio), arkiv med opptak
- Intervjuer vedrørende samiske mattradisjoner (UiT, senter for samisk helseforskning)
- Intervjuer vedrørende stedsnavn, termer, vokse opp i gamme, kvinne, mann og barnas arbeid, Lofotfiske. (Skániid Girjje)
- Historier, bilder og diverse arkivmateriale er publisert i historiske tidsskrift og på kalendere.
- Mytologi/eventyr/sagn: i hovedsak eldre kilder: Qvigstad, Friis, Leem, Olsen, Lagercrantz
- Hovedfag/master - og doktorgradsarbeid og publikasjoner med arkeologiske/kulturhistoriske tema knyttet til regionen: for eksempel hos: Dikka Storm, Lars Ivar Hansen, Oddmund Andersen, Thomas Andersen, Marit Myrvoll, Henry Minde med flere. Forsvarets utbygging ved Skoddebergvatn i Skånland kommune resulterte også i midler til dokumentasjon av arkeologi, kulturminner og historie. Materiale foreligger. UiT, TMU
- Masteroppgave om lesing. Anne Karen Hætta
- Dokumentarbilder og kunstfoto. Bilder etter fotograf Ivar Murberg.
- Aslaug Olsens privatarkiv. Inneholder en stor mengde bilder, kulturminneregistreringer, gårdshistorier med beskrivelser. Slektsdatabase. Stedsnavnsarbeid.
- Martin Myrnes' privatarkiv. Inneholder en rekke dokumenter og dokumentasjon tilknyttet gården Myrnes og de som bodde der, i dag Gállogieddi samiske friluftsmuseum, blant annet en samling av brev mellom samiske læstadianerpredikanter.
- Kristoffer Kornelius' privatarkiv, arkiv med temabaserte samlinger, også samiske tema i dette arkivet. Arkivet er systematisert, blant annet finner vi f.eks læstadianisme som ett tema, ofringer etc. mange gamle fortellinger, også brevvekslinger.
- Jon Mindes privatarkiv. Dokumentasjon Skoddebergsaken, fortellinger, stedsnavn m.m.
- Hellige steder/immaterielle kulturminner/offerplasser: Ørnulv Vorren, eldre skriftlige kilder (Qvigstad, Olsen, Friis, Leem, m.fl) , nyere skrifter Oddmund Andersen, Marit Myrvoll med flere.
- Kalstad-materialet, UiT/TMU: intervjuer med lokalbefolkning.
- Vorren-materialet, UiT/TMU: intervjuer med lokalbefolkning.
- Doris Markusson, Kvæfjord (bygde opp arkiv om den gamle sjøsamiske befolkningen i Kvæfjord)
- Leif Skoglund, naturbeskrivelser og bilder etter vandringer på Hinnøya

Hva som mangler og som vi skulle hatt mer av:

- Mangler uttrykk/materiale/oversikt fra Vesterålen og Lofoten og andre områder i vår store region
- Har for lite av:
 - tradisjonskunnskap om folkemedisin
 - tradisjonskunnskap om mat
 - ritualer og fortellinger i forbindelse med tro, samisk religion og kulturminner
 - sosiale skikker (begravelsesskikker etc.)
 - sjøsamiske tradisjoner herunder båtbygging
 - kunnskap om tradisjonelle næringer/kombinasjonsnæringer; bruken/produksjon av gjenstander som brukes i arbeidet, ord og uttrykk, naturkunnskap
 - byggeskikk og håndverkstradisjoner knyttet til dette
 - stedskunnskap og slektskunnskap
 - håndverkstradisjoner, særlig om harde materialer
 - intervjuer, lydopptak, film generelt
 - joik og sangtradisjoner

▶ Hvilke utfordringer vi står overfor i dette arbeidet

- Personell/kapasitet til å gjennomføre de 4 F-er både lokalt og i hele vårt område. Vår immaterielle samiske- og urfolkskultur er en del av nasjonal kulturarv . Store oppgaver i et stort område (Nordre-Nordland og Sør-Troms) og 1 personalressurs ! (utenom vaktmester). Vi mangler midler til å ansette faglige stillinger.
 - Tid. Tradisjonsbærere går bort (byggeskikk, håndverksteknikker og annen tradisjonskunnskap)
 - Oversikt over hva som finnes er spredd rundt omkring UiTø, TMU, Riks- og Statsarkiv, NIKU, språksentre, enkeltmuseum, private arkiv, bygdeboknemnder, historielag osv..)
 - Vi er i et område preget av sterk fornorskning

▶ Hvordan vi tenker at dette arbeidet bør gjøres videre

- Bygge kapasitet/kompetanse i de samiske muséene. Opprette flere stillinger i de samiske muséene for å oppfylle konvensjonens krav.

▶ Hvem (institusjoner, nettverk, grupper, enkeltpersoner) som best kan følge opp det videre arbeidet

- Med nok ressurser kan muséene selv gjøre arbeidet med immateriell kulturarv, denne kunnskapen bør finnes i lokalsamfunnene med lokalt eierskap. Ikke nasjonale eller sentraliserte organer for enkeltuttrykk. Lokal tilknytning er viktig for å fremkalle, ta vare på og formidle de lokale uttrykkene som denne arven er
- Kulturrådet eller annet overordnet nasjonalt organ i koordinerende rolle og med nasjonal oversikt i samarbeid med det samiske samfunnet (samiske muséer og institusjoner)

▶ Hvilke forventninger vi har til Kulturrådet og til Sametinget i arbeidet med immateriell kultur

- At det tas ansvar for samisk immateriell kulturarv på nasjonalt nivå (samisk immateriell kulturarv som en del av den nasjonale immaterielle kulturarven) ved å følge opp innspill, samarbeide og sørge for at det så snart som blir mulig å oppfylle konvensjonens krav herunder arbeide for nødvendige ressurser til muséene, oppbygging, bevilge penger til både faste stillinger og prosjektstillinger

Utvalg av utgitte bøker og hefter i vår region:

Gudmund Johnsen/Solfrid Fjellaksel Pedersen: Burma. Et sambandsnett i Marka (Skániid Girjie 2004)
Emma Margret Skåden, Asbjørg Skåden, Solfrid Fjellaksel Pedersen: Tsjekkarn. Tysk soldat i Markebygda (Skániid Girjie 2004)
Solfrid F. Pedersen, Kjersti M. Balto, Tone Elvebakk, Asbjørg Skåden: Suotnjodeami giehtagirji/Friarhandboka
Torbjørg A. Inga , Elrun Ronte Eriksen og Ardis Ronte Eriksen : *Samisk koftebruk i Ofoten og Sør-Troms*
Martin Myrnes, Aslaug Olsen, Kjersti Myrnes Balto: Gállogieddi. Fra nomader til bofaste (Skániid Girjie 2006)
Aslaug Olsen, Anna Huuva Dynesius, Asbjørg Skåden: Det grenseløse folket. Slekten Svonni (Skániid Girjie 1999)
Aslaug Olsen, Anna Huuva Dynesius, Asbjørg Skåden: Det grenseløse folket. Slekten Partapuoli (Skániid Girjie 1999)
Hans Prestbakmo: Bardu og Målselv - "østlappernes" land? (Skániid Girjie 2007)
Martin Myrnes, Aslaug Olsen: Samiske stedsnavn i Evenes Skániid Girjie (2010)
Asbjørg Skåden og Sigbjørn Skåden (red): Samiske stedsnavn i Skánik / Skånland
Olav Øivand / Randulf H. Olsen: Sáttiidvuopmi - ealas ja áhtanušši sámi servodagas bartaparadiisii (Skániid Girjie 2011) (Om bygda Sandemark)
Borgos, Johan. De er her ennå. Samisk historie i Vesterålen.(Vesterålen kulturutvalg og Vesterålmuseet 1999)
Emma Margret Skåden (red.): Mitalusat meannude (Skániid Girjie 2012) (fortellinger)
Emma Margret Skåden og Asbjørg Skåden: Sånn blei no livet (Skániid Girjie 2008) (16 samer om sine liv)
Beatrice Fløystad: Darfebađak go? (Skániid Girjie 2005) (barneantologi)
Magne Einejord: Áiggít iežáhuvvet (Skániid Girjie 2007) (om fornorskning i markasamisk miljø)
Magne Einejord: Áne sirddolaš (ung flyttsamejente tvangsflyttes til markabygda under krigen)
John Nyheim: Jierppe Juovllak (Davvi Media 1990) (fortellinger)

Alice M. Pedersen: Idjastállu/Natt-trollet (Skániid Girjie 2007)
Alice M. Pedersen: Guovssonásti/Morgenstjernen (Skániid Girjie 2008)
Alice M. Pedersen: Inggá meahcevázzin/Inga på tur i skogen
Solfrid Fjellaksel Pedersen: Beaivvi bártni suotnjodeapmi / Solsønnens frierferd (Skániid Girjie 2010)
Asbjørg Skåden/Solfrid Fjellaksel Pedersen: Froskemora – Cuoppomáddu (Skániid Girjie 2008)
Asbjørg Skåden/Solfrid Fjellaksel Pedersen: Skábma. En samisk mørketidsfortelling (Skániid Girjie 2008)
Asbjørg Skåden/Solfrid Fjellaksel Pedersen: Jiena jána gehhte - hørt og sagt – (Skániid Girjie 2003)
Asbjørg Skåden / Solfrid Fjellaksel Pedersen: Márkku degoat (Skániid Girjie 2009) (samiske talemåter)
Asbjørg Skåden (red.): Nieida cohkkádii rudnegáttin (Iđut 2002) (dikt og fortellinger)
Asbjørg Skåden: Márkku sánit (Skániid Girjie 2010) (Markasamiske ord og uttrykk)
Marit Einejord, Ardis Ronte Eriksen (red): Just Qvigstads lappiske ordbok fra lbestad, Lenvik og Ofoten. Tillegg fra Gratangen.
Bearbeidet versjon (Skániid Girjie 2008)